

Presidentin uskottu

JARKKO ESKOLA

Maarit Tyrkön toinen muistelmakirja *Presidentti ja toimittaja* kuvaa hänen vuosiaan 1976–1981 presidentti Urho Kekkosen lähipiirin jäsenenä, presidentin muistelmakirjojen toimittajana ja UK:n (Tyrkön itse käyttämä ilmaisu) uskottuna. Muistelmien julkistamisen taustalla on Tyrkön antama lupaus kertoa ja luoda presidentistä henkilökuvaa ”sellaisena kuin hän oli, minulle ja lähipiirilleen”. Vuonna 2014 Tyrkkö julkaisi ensimmäisen osan muistelmistaan nimellä *Tyttö ja nauhuri*. Se kuvaa hänen taustaansa ja tietään presidentin lähipiiriin. Tässä toisessa muistelmien osassa presidentti on edelleen vallan huipulla, mutta vanheneminen alkaa selvästi ilmetä, muistikatkoja ilmaantuu, yöllisiä sekavuustiloja ja näkö- ja lukuvaikeuksia esiintyy. Kirjassa kuvattujen vuosien aikana presidentti ikääntyy 75-vuotiaasta 81-vuotiaaksi, jolloin hän joutuu lopulta sairautensa etenemisen vuoksi eroamaan virastaan.

Luen Maarit Tyrkön kirjat itse 78 vuoden ikäisenä, edelleen liikunnallisesti aktiivisena mutta vanhenemisen rajoitukset jo selvästi kokevana. Olen siis ikäni puolesta presidentin kanssakulkija ja siten lukijaperspektiivini on sen mukainen. Olen luenut aiemmin myös Anita Hallaman kirjan *Sydämen kieltä sy-*

dämelle (Otava 2001), jossa kirjoittaja kuvaa läheistä suhdettaan presidenttiin vuodesta 1963 vuoteen 1979. Se herätti minussa aikanaan paljonkin kysymyksiä, erityisesti siksi että Anita Hallaman puoliso Jaakko Hallama oli presidentin ystävä ja hänen luotettunsa ja pitkäaikainen Suomen Moskovin suurlähettiläs. Se suhde oli julkinen, mutta ajan tiedotusvälineet vaikenivat siitä. Millainen oli sen merkitys Suomen ja Neuvostoliiton suhteiden kannalta, on edelleen tutkimaton kysymys. Jaakko Hallaman sairaus soi venäjänkieliselä puolisolalle ja Kekkosen rakastetulle asemaansa huomattavasti merkittävämmän roolin suurlähettilään puolisona. UKK:n ns. virallisen elämäkerran kirjoittaja Juhani Suomi on laiminlyönyt tämän suhteen ja sen merkityksen toteamisen ja arvioinnin, eivätkä siihen muutkaan poliittisen historian tutkijat ole tarttuneet.

Maarit Tyrkkö törmää myös Anita Hallamaan ollessaan 1970-luvun presidentin luotettuna ja läheisenä. Anita Hallama näyttäytyy nyt ”mörkönä”, piinana, presidentin herkistyneenä ikääntynyttä persoonallisuutta uhkaavana menneisyyden haamuna. Kekkonen tunnustaa entisen rakkautensa Maaritille, muttei kykene irtautumaan

Maarit Tyrkkö
Presidentti ja toimittaja
WSOY, 2016

Anita Hallaman otteesta. Löytyypä muistelmista myös vielä vanhempi rakkaus, Anne-Marie Snellman, jolle aikoinaan kirjoittamansa kirjeet Kekkonen haluaa lunastaa. Hänet Anita Hallama korvasi vuonna 1963. Maarit Tyrkkö on ikääntyvän presidentin uusi ihastus. Kiintoisa kurkistus Kekkosen persoonallisuuteen.

Professori, neurologi, lääkintöhallituksen pääjohtaja ja presidentin henkilääkäri Erkki Kivalo oli esimieheni 1970-luvun jälkipuoliskon. Hänen kanssaan tein lukemattomia virkamatkoja eri puolille Suomea, kun pyrimme erityisesti modernisoimaan psykiatrista hoitojärjestelmää ja yhteen sovittamaan sitä sekä perusterveydenhuoltoon että keskussairaaloiden toimintaan. Kivalo oli saanut tähän kehotuksen Kekkoselta samalla kun hänet oli nimitetty virkaansa. Muistan kuinka usein virkamatkamme vuosina 1978–1980 keskeytyivät, kun Tamminiemestä tuli hälytys ja palasimme Helsinkiin. Virka-auto ajoi pääjohtajan suoraan Tamminie-

meen keittiön portille, ja saattoi minut sitten kotiin Käpylään. Kivalo ei juurikaan kommentoinut käyntejään Tamminiemessä, mutta kyllä itse lääkärinä ymmärsin, mistä oli kyse, kun presidentin luo kiireesti ja niin usein palattiin.

Luen siis Maarit Tyrkön teosta *Presidentti ja toimittaja* presidentin nykyhetken ikätoverina, kanssakulkijana. Lukukokemus palauttaa mieleeni myös oman työurani ja 1970-luvun todellisuuden, johon liittyy läheisen työtoveruus ja myöhempi ystävyys Erkki Kivalon kanssa. Koe-tan ymmärtää, miten intensiivinen oli presidentin työpäivä, miten kuluttava sen on täytynyt olla ja miten laajaksi hän koki vastuunsa. Tyrkön päiväkirjanomainen kerronta, puhelinkontaktien tiiviys presidentin ja hänen välillään ja niiden luonne kertovat vanhenevan presidentin yksinäisyydestä ja turvallisuuden tarpeesta. Lähipiiri, suljettu luotettujen ryhmä, luo edellytykset lyhyisiin rentoutumishetkiin, kalastukseen, saunomiseen ja sosiaaliseen yhdessäoloon.

Presidentin intohimo hiihtoon on jopa lähes pakkomielleistä, kun 1 000 kilometrin vuotuinen tavoite on saavutettava. Siihen pääseminen tuntuu ajoittain olevan ensisijainen päivittäinen suoritevelvollisuus, vain se tuo osaltaan mielenrauhaa. Jokainen hiihtokilometri merkitään päivän saavutuksiin, ja niiden kertymistä seurataan. Talven viikonvaihteet ja hiihtoretket Keski-Suomeen, henkiläläkäri Rikhard ”Rikke” Sotamaan luo, Kainuuseen tai käsivarteen Porajärvelle mitoitetaan tuon tavoitteen mukaan. Hiihtokilometrien määrän avulla Kekkonen itse määrittelee muun suorituskykynsä ja terveytensä. Toinen va-

paa-ajan nautinto, joka on verrattavissa hiihtoon, on kalastaminen. Se näyttäytyy sosiaalisena urheiluna, jossa kyvykkyyttä mitataan saadun saaliin määrällä ja kalojen painolla.

Hiihto- ja kalastusretket julistetaan kansalle, ja niiden suoritusten kautta viestitetään presidentin terveydentilaa ja kovaa kuntoa. Kulissien takaisina sen sijaan pidetään hetkitäiset muistikatkokset ja terveydentilan muutokset, joita Tyrkkö kuitenkin kirjaa omaan päiväkirjaansa.

Luen kirjaa myös lääkärinä, psykiatrina, ja rekisteröin Tyrkön kirjasta presidentin terveydentilaa koskevia kannanottoja, huomioita vuosien varrelta.

Turvamies on raportoinut ensimmäisestä ”poissaolosta” jo vuonna 1972. Tyrkkö kirjaa itse ensimmäisen kalastusretkellä Riskilässä lokakuussa 1976. Seuraavan vuoden lokakuussa presidentillä on rintakipu, joita tutkitaan, ei kuitenkaan sydänperäisiä. Kivalo arvelee ne räsituksen liittyviksi ja ehdottaa päiväohjelman keventämistä. Marraskuussa 1979 on jälleen Tyrkön toteamana jonkinasteinen poissaolo-kohtaus.

Heinäkuun puolivälissä 1980 Kultarannassa Kekkonen saa muidenkin huomaavan poissaolo-kohtauksen, jonka johdosta hänen lääkärinsä professori Pentti Halonen hälytetään kiireellisesti tutkimaan hänet. ”Halonen ei pidä huolestuttavana”, kirjaa presidentti. Itsenäisyyspäivän juhlien jälkeen 9.12.1980 Tyrkkö toteaa, että presidentin orientaatio oli sekaisin: ”välillä keskustelussamme tuntui kuin hän olisi jo ollut Laukaassa”, jonne oli suunnitteilla viikonlopun matka. Presidentin tapaamiset perutaan koko viikol-

ta. Halonen on kongressimatalla Lontoossa ja Kivalo Moskovassa. ”Epäillään että presidentillä on mahdollisesti verenkiertohäiriö ja siitä on aiheutunut tukkeuma päässä. Syyksi arvellaan rasituksesta johtuvaa väsymystä.” Sairastumisesta annetaan tiedote: presidentti on sairastunut flunssaan. Flunssaviikolta Tyrkkö lainaa Kekkonen oman kertomuksen, jossa ”hän herää yöllä, pukeutuu ja menee alakertaan, mutta kello on vasta kolme ja turvamies saattaa hänet uudelleen nukkumaan”. Aamulla hän ei muista tapahtumaa.

Vuosi 1981 alkaa huonoilla uutisilla, poissaolo-kohtauksia on nyt taajemmin, uni on huonoa, presidentti alkaa pöhtä, missä asui virasta luovuttuaan. Hänen arviokykynsä pettää, ja hän koettaa jopa itse käydä tekemässä kauppooja Esplanadilla osakkeestaan. Alkukevät sujuu tavanomaisesti, mutta sitten 14.3. yöllä on kaksi poissaolotilannetta, joissa presidentti jälleen pukeutuu kesken unien. Kevään kuluessa hänen painonsa putoaa lähes viisi kiloa. Väsymys vaatii iltapäiväunet, masennustakin rekisteröidään.

Huhtikuussa 1981 hallituksessa puhkesi poliittinen kriisi. Paavo Väyrynen koetti kaataa hallituksen. Mauno Koivisto selvitti oikeuskanslerilta, ettei hänen tarvitse erota, jos eduskunnan enemmistö on hallituksen takana. Tässä koeteltiin presidentin toimivaltaa, joka kaksikymmentäviisi vuotta oli ollut Kekkosella, presidentti antoi periksi. Hän totesi, etten ”enää omaa tarvittavaa voimaa ja aktiivisuutta että voisin toimia”. Kesä meni, mutta lehdistö oudoksui, kun presidentti ei enää antanut lausuntoja Kultarannasta. Tyrkkö itse yritti ratkaista tämän hil-

jaisuuden haastattelemalla presidenttiä *Apu*-lehteen.

Kalastusmatka, perinteinen, Islantiin alkoi 17.8.1981. Halonen lähti mukaan ja piti matkaa hyvänä päätöksenä kesään. Kivalo oli vastakkaista mieltä, mutta matka toteutettiin. (Kivalo varoitti erityisesti pienkonematkoista, jotka muutenkin ovat väsyttäviä, ja joilla ilmanpaineen muutokset voivat aiheuttaa aivoverenkierrolle raskautta ja ongelmia.) Presidentti sairastui matkalla. Hän koki tilanteensa piinallisena ja kertoi 19.8. klo 14 puhelimesta Maarit Tyrkölle: ”Ne pitävät minua täällä vankina. En pääse minnekään.

(...) Olen vieraalla maalla panttivankina.”

Presidentin sairaus paheni nopeasti, sekavuutta alkoi ilmetä jo päivisin. Kivalo ja Halonen miettivät ja jatkoivat sairauslomaa, mutta siitä ei enää ollut apua. 26.10.1981 henkilääkärin totesivat, ettei presidentti ole enää kykenevä hoitamaan virkaansa. Samalla päivämäärällä Urho Kaleva Kekkonen ilmoitti luopuvansa presidentin tehtävistä sairautensa vuoksi.

Maarit Tyrkkö toteaa, että hän tapasi presidentti Urho Kekkonen viimeisen kerran perjantaina 27. marraskuuta 1981. ”Minulla oli mukanani uunituore *Vuo-*

sisatani I ja aioin pyytää siihen muistelijan nimikirjoituksen. Huomasin heti, että presidentti oli hajamielinen, poissaoleva, vain varjo minun UK:stani. Näimme toisemme mutta emme kohdanneet millään tasolla. Olimme kuin kaksi vierasta ihmistä. Ajatus omistuskirjoituksesta haihtui samantien. Työnsin kirjan syvälle laukkuuni. Hyvästelin presidentin puristamalla hänen kättään. Sain vaivoin muodostettua huulilleni sanan ’Kiitos!’. Nousin ja kävelin rauhallisesti alas eteiseen. Tapaaminen oli ohi.”

Tulevaisuuden työ 2030

RITA DAHL

Tuomo Alasoinin, Anu Järven sivun ja Jorma Mäkitalon raportissa *Suomen työelämä vuonna 2030* todetaan, että vuoteen 2030 mennessä työnteosta tulee työaikaisten suhteen vapaampaa, että työtä organisoidaan verkostomaisesti ja että työstä tulee jatkuvaa itseorganisointia. Työn organisoinnista tulee tuohon mennessä yksilökohtainen asia: jokainen päättää yhä enemmän yksin, milloin ja missä työtä tekee. Työnteon paikat ovat hajautuneet, ei ole yhtä keskusyksikköä.

Johtamisen kohteena on vuonna 2030 yhä useammin monenlaisista toimijoista ja arvoyhteisöistä koostuva verkosto. Tuotteiden, palveluiden ja innovaatioiden kehittäjänä on yhä enemmän ihminen. On siir-

rytty organisaation kulttuurisia piirteitä ja ihmisten erilaisuutta arvostavaan suuntaan. Organisoitumisen työ on muuttunut usean henkilön toteuttamaksi, eräänlaiseksi itseorganisoidumiseksi. Työn organisointi on yhä enemmän henkilökohtainen asia, ja sitä tehdään erilaisissa työyhteisöissä rikkoen samalla työn ja vapaa-ajan välisiä rajoja.

Vuonna 2030 työssä on hyvin eri-ikäisiä ihmisiä ja sukupolvi-konflikti on onnistuttu kääntämään rikkaudeksi. Työntekijät ilmentävät toimijuuttaan enemmän kuin vuonna 2012. Työ vastaa paremmin työntekijöiden etiiikkaa, ja siinä edistetään paremmin tasa-arvoa. Verkosto-osuudesta tulee tärkeämpää kuin työtaidoista. Työnantajien on innostettava nuorimpia suku-

Suomen työelämä vuonna 2030
Miten ja miksi se on
toisennäköinen kuin tällä
hetkellä
TEM raportit 14/2012
Työ- ja elinkeinoministeriö,
2012

polvia aivan uudennlaisilla joustavilla ”diileillä”.

Työympäristö muuttuu, mutta paljon säilyy myös ennallaan. Fyysisen työympäristön perinteiset riskit, kuten melu, tärinä, kylmä ja kuuma, eivät vuonna 2030 ole hävinneet, vaan ne vaativat edelleen huomiota ja hallintaa. Ilmastomuutoksen myötä erilaiset luonnonympäristön ääriolosuhteet (myrskyt, tulvat, ympäristökatastrofit jne.) aiheuttavat työ- ympäristön hallinnalle uusia vaatimuksia. Työ-